

Η ΑΣΘΕΝΕΙΑ ΚΑΙ Η ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΦΗΜΟΥ ΣΠΗΛΑΙΟΥ ΛΑΣΚΩ

Υπό ΑΝΔΡΕΟΥ Η. ΘΕΟΛΟΓΟΥ

(Μετάφρασις ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ)

Λόγω τοῦ ὅπως ἰδιαίτερου ἐνδιαφέροντος, πρὸς ἐνημέρωσιν τῶν μελῶν τῆς Ε.Σ.Ε. καὶ τοῦ ἐνδιαφερομένου διὰ τὴν σπηλαιολογίαν εὐρυτέρου Ἑλληνικοῦ κοινοῦ, παραθέτομεν κατωτέρω ἄρθρον τοῦ Ἀρμὰν Ντρουό, δημοσιευθὲν εἰς τὸ Γαλλικὸν περιοδικὸν «ΚΩΝΣΤΕΛΛΑΣΙΟΝ» τοῦ 1966. Ὁ ἀναγνώστης θὰ παρακολουθήσῃ τὸ συγκλονιστικὸν ἱστορικὸν τῆς προσβολῆς τοῦ σπηλαίου ὑπὸ τῆς ἀσθενείας τοῦ πρασίνου φύκκου», καὶ τῆς θεραπείας του. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀσθενείας του διέτρεξεν κίνδυνον σοβαρᾶς βλάβης αἱ σπάνιαι προϊστορικαὶ βραχογραφίαι του, ἡλικίας 30.000 ἐτῶν.

Τὸ ἀνωτέρω γεγονός προεκάλεσε μεγίστην συγκίνησιν εἰς τοὺς ἀπανταχοῦ τῆς γῆς σπηλαιολόγους ὡς καὶ τὴν διεθνή ἐπιστημονικὴν συμπαραστάσιν, διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ μεγίστης καλλιτεχνικῆς ἀξίας σπηλαίου τῶν Πυρηναίων.

Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ ἔτους 1963 ἀπηγορεύθη ἡ εἴσοδος εἰς τὸ σπήλαιον Λασκῶ, μὲ τὰς περιφήμους βραχογραφίας. Ἡ Διεύθυνσις τῶν Καλῶν Τεχνῶν ἐτήρει σιγὴν ἀσφαλείας ἐπὶ τῶν ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν ποῦ διεξήγοντο εἰς τὸ ἐσωτερικὸν του. Ἐυκολώτερον ἦτο νὰ εἰσέλθῃ τις εἰς τὸ ἀκρωτήριον Κέννεντυ, ἀπὸ τὸ Λασκῶ. Ὁ τύπος παρῆχε ἐλαχίστας καὶ ἀσαφεῖς πληροφορίες. Τὰ πάντα ἐγένοντο διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ Λασκῶ, ποῦ ἀποτελεῖ εὐλογον ὑπερηφάνειαν τῆς γαλλικῆς καλλιτεχνικῆς κληρονομίας.

Ὁ Ἰάκωβος Μαρσαῶ, ἡλικίας τότε τεσσαράκοντα ἐτῶν, μὲ δλα τὰ ἐφόδια τοῦ σπηλαιολόγου, ἦτο ἕτοιμος διὰ τὴν κάθοδον εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ σπηλαίου. Ἐχει ἀποκτήσῃ εἰδικότητα τεχνικοῦ καὶ ἔχει ὀλοφύχως ἀγαπήσῃ τὴν ἀποστολὴν του. Δὲν ἐγκαταλείπει τὸ «προσκέφαλον τοῦ ἀσθενοῦς» παρὰ μόνον ἀργὰ τὸ βράδυ. Παρακολουθεῖ εὐσυνειδήτως τὴν «πορείαν τῆς νόσου». Αὐτὸ τὸ σπήλαιον εἶναι δικό του. Ἦτο δεκαπέντε ἐτῶν, τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1940, ὅταν τὸ ἀνεκάλυψε. Ἐπαιξε μὲ τὸν συμμαθητὴ του Μαρσελ Ραβίνα, ὅταν ἔξαφνα τὸ μικρὸ λευκὸ σκυλί του ἐξηφανίσθη ξαφνικὰ μέσα εἰς μίαν τρύπαν. Ἐπρεπε νὰ σώσῃ τὸ ζῶον ποῦ ἐγαύγιζε στὸ βάθος τῆς ἄβύσσου ποῦ ἐκάλυπτον βᾶτοι. Τὰ παιδιὰ ἔτρεξαν νὰ βροῦν σχοινιά, μίαν σκάλα καὶ

κεριά. Κατόπιν κατήλθον εις τήν τρύπαν και τότε ή εκκληξίς των ύπηρξεν μεγίστη. "Όταν τὸ θράδυ ἐπέστρεψαν στο σπίτι ἐφώναζαν: «θρήκαμε μία τρύπα. Μέσα εἶναι γεμάτη ζωγραφιές». Δέν τὰ πίστεψαν. Ἄλλά ὁ Ἀβδᾶς Μπρέϊγ, καθηγητής στο Κολλέγιον τῆς Γαλλίας, μετέβη θραδύτερον ἐπιτοπίως και ἐπεσκέφθη τὸ σπήλαιον και ἐξῆλθεν ἐξ αὐτοῦ κατενθουσιασμένος. «Εἶναι ἡ Καπέλλα Σιζτίνα (τὸ περίφημον διὰ τὰ ἐν αὐτῷ ἔργα ὑψηλοῦ ἐπιπέδου τέχνης παρεκκλήσιον εἰς τὸ Βατικανόν) τῆς Προϊστορίας» ἀνεφώνησεν. Ἐκτοτε, αὐτὸς ὁ δικαιωμένος καλλιτεχνικός παραλληλισμὸς παρέμεινε διὰ τὸν Λασκῶ. Εἰς τὴν πραγματικότητα, ἡ ἀνακάλυψις, ἐπεσκίασε, εἰς τὸν χῶρον τῆς προϊστορίας και τῆς τέχνης, ὅλα τὰ ὑπάρχοντα εἰς τὴν γῆν σπήλαια μὲ θραχογραφίας, ἀκόμη και τὸ πρῶτον, Ἄλταμίρα, τῆς Ἰσπανίας.

Οἱ ἐπιστήμονες ὄλου τοῦ κόσμου, ἀτενίζοντες αὐτὸ τὸ θαῦμα προσδιώρισαν τὴν ἡλικίαν του: 30.000 ἐτῶν. Ἐπληροφορήθημεν ὅτι ἐχρειάσθησαν γενεαί — πὺ χρο-νικῶς καταλαμβάνουν 4.000 ἐτῶν — διὰ τὴν διακόσμησιν αὐτοῦ τοῦ ἱεροῦ. Αἱ θρα-χογραφίαι ἀναπαριστοῦν ἀγέλας ἵππων, ἐλάφων, βισῶνων, ταύρων, τῶν ὁποίων ἐντυ-πωσιάζει τὸ ἀνάγλυφον και ἡ ζωή. Ὁ Ἰάκκος Μαρσά, ἀνευρεν μάλιστα εἰς τὸ ἐσω-τερικόν τοῦ σπηλαίου μίαν «παλέττα» ζωγράφου ἡ ὁποία ἦτο καλυμμένη μὲ χρώματα.

Αὐτὸ τὸ σπήλαιον, παρθενικὸν ἀπὸ τὸ πέρασμα τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου, ἐπρό-κειτο νὰ μᾶς φέρῃ νέας συγκινητικὰς μαρτυρίας τῆς ὑπάρξεως τῶν προδρόμων μας. Ὅμοιά, νωπαὶ ἀκόμη εἰς τοὺς τοίχους, δεικνύουν τὸ στήσιμον τῶν σκαλωσιῶν. Παρακο-λουθοῦμε τὰς τεχνικὰς προόδους τῶν καλλιτεχνῶν. Κατ' ἀρχὴν ἐζωγράφιζαν μὲ τὴν βοήθειαν τῶν δακτύλων των, χρησιμοποιοῦντες ὄρυκτὸν ὀξειδίον θρυμματισμένον και ἀναμειγμένον μὲ λίπος ζῶων, κατόπιν, μὲ τὴν βοήθειαν πινέλλων, ἀναμφιδόλως, κα-τασκευασμένων ἀπὸ τρίχας ἢ πτερά. Μερικὰ ἀνάγλυφα ὠμοιάζουν κατασκευασθέντα ἀπὸ τοὺς ζωγράφους οἱ ὁποιοὶ ἐφύσαν ἐντὸς σωλήνος ἐξ ὁστοῦ διαλελειμμένα χρω-στικά ὕλικά. Προϊόντος τοῦ χρόνου κατὰ χιλιετηρίδας, ἡ ζωγραφικὴ ἐξελισεται πρὸς τὴν ἐντέλειαν. Μελετητὰ τῆς προϊστορίας διεπίστωσαν εἰς τὰ ζωγραφικὰ ἔργα τὴν ἐπικύρωσιν κάποιων τυπικῶν θρησκευτικῶν τελετῶν μαγείας. Ἡ μαγεία κατεῖχεν θέσιν εἰς τὴν νόησιν τῶν πρώτων αὐτῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποιοὶ ἐγνώρισαν και μὲ ποῖον τάλαντον, νὰ ἐπιβάλλουν τὴν κίνησιν τῶν σχεδίων των εἰς τὰ σχήματα τοῦ σπηλαίου. Τί συγκλονιστικὸν μήνυμα μᾶς διεβίβασαν οἱ Προϊστορικοὶ ἄνθρωποι εἰς τὸ Λασκῶ! Οἱ πρωτόγονοι ἄνθρωποι παρὰ τὰς ἀθλίας συνθήκας διαβιώσεώς των ἦσαν συνεπαρ-μένοι ἀπὸ τὸ κάλλος.

Όταν οἱ εἰδήμονες ἀνεκάλυψαν τὸ Λασκῶ, κατεπλάγησαν ἐκ τῆς ζωηρότητος τῶν ἔργων ζωγραφικῆς. Ὁ ἀσβεστίτης, ἀσβεστολιθικὸν στρώμα δημιουργούμενον ἐκ τῆς ροῆς τῶν ὀμβρίων ὑδάτων, εἶχε καλύψει πολυάριθμα ἐξ αὐτῶν. Ὅσα παρέμενον ὄρατὰ διετεροῦντο εἰς ἐξαιρετικὴν κατάστασιν. Ἦτο ὅθεν λογικὸν νὰ συμπεράνωμεν ἕτι ὁ ἀσβεστίτης ἀπετέλει τὸν μόνον ἐχθρὸν αὐτοῦ τοῦ πρὸ 30.000 ἐτῶν ζωγραφισμέ-νου σπηλαίου. Ἐτύγχανεν γνωστὸν ὅτι ἡ φυσικὴ κατασκευὴ τοῦ ἀσβεστίτου ἀπῆτει ἑκατοντάδας ἐτῶν πρὸς σχηματισμὸν τῆς. Δέν ὑφίστατο κατὰ συνέπειαν οὐδεὶς κίνδυ-νος νὰ ἀνοίγῃ τὸ σπήλαιον διὰ τὸ κοινόν. Διὰ πληρεστέραν ἀσφάλειαν ἐγκατεστάθη,

ελίγα ξηθραδύτερον, ένα πολύπλοκον και λίαν δαπανηρόν σύστημα αερισμού, διά τήν ανανέωσιν τῆς ατμοσφαιρας και τήν ἀποβολήν τοῦ ἀνθρακικοῦ δέξεος. Τὸ κοινόν, τοῦ ὁποίου ὡς τότε ἐπετρέπετο ἡ εἴσοδος μέχρις ἀριθμοῦ τετρακοσίων ἀτόμων ἡμερησίως, ἐφθασεν μετ' ὀλίγον τὰ 1200, κατὰ τήν διάρκειαν τῆς θερινῆς περιόδου. Τὸ Λασκῶ ἀπέδιδεν ἐτησίως εἰς τὸν ἰδιοκτήτην του περίπου τεσσαράκοντα παλαιὰ ἑκατομμύρια.

Μόνον οἱ συντηρηταὶ τῶν μουσείων συγκεῖρονται. Οἱ νομαρχιακοὶ ὑπάλληλοι τῶν Καλῶν Τεχνῶν, φιλοργύτως μισθοδοτούμενοι (τοὺς στεγάζουν πολλάκις εἰς ἓν ἐρειπωμένον ἱστορικόν οἶκημα) εἰς τοὺς ὁποίους ἐγκρίνουν ἰσχνὰ ποσά, διά τήν διάσωσιν καθεδρικῶν ναῶν ἢ ἀξιολόγων ἔργων Τέχνης, περιφέρουν ἐπὶ τῶν θησαυρῶν πού τοὺς ἐμπιστεύονται ἐλέμματα ξηρωτος και ἐπαγρυπνίσεως. Καθὼς ὁ Μᾶξ Σαρραντέ, συντηρητῆς τοῦ Περιγκέ (περιοχῆς εἰς τήν ὁποίαν κεῖται τὸ Λασκῶ) συνόδευε τὸ 1960 εἰς τὸ Λασκῶ τὸν Ἀβδᾶ Μπρέϊγ, ἐστάθη ἐκπληκτος, πρὸ ἑνὸς μικροῦ πράσιου στίγματος ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐρυθροῦ χρώματος ζωγραφικοῦ θησαυροῦ τοῦ σπηλαίου, ἐντὸς τῆς πλαγίας αἰθούσης κατὰ προέκτασιν τῆς μεγάλης αἰθούσης τῶν ταύρων. Τὸ στίγμα ἦτο διαστάσεων δύο τετραγωνικῶν ἑκατοστῶν, ἐπιφανείας ἀρκετῆς πρὸς δημιουργίαν ἀνησυχίας. Ὁ Μᾶξ Σαρραντέ ἐσήμανεν πάραυτα συναγεμῶν εἰς τὸ Ἰνστιτούτον Παστέρ, τὸ ὁποῖον ἐνήργησεν ταχέως και ἀπέστειλεν ἓναν εἰδικόν. Ὁ ἰατρὸς Ποσόν, προϊστάμενος τῆς ὑπηρεσίας μικροβιολογίας ἐδάφους, φθάνει εἰς Λασκῶ και ὠρίζεται τὸ φάρμακον. Τὸ «Κοκτέιλ Ποσόν», ὡς τὸ ἐπωνύμισαν κατόπιν, εἶναι μία ἀνάμειξις πενικιλίνης εἰς ὑψηλὴν δόσιν (600 ἑκατομμυρίων μονάδων), στρεπτομυκίνης (30 γραμμαρίων τετραμυκίνης (30 γραμμαρίων). Ὁ ἰατρὸς παρασκευάζει πολλὰς φιάλας. Ὁ Μ. Σαρραντέ και ἡ σύζυγός του θά ἐπαγρυπνοῦν διά τήν θεραπευτικὴν ἀγωγὴν. Κατὰ σύντομα χρονικά διαστήματα θά παρέχουν τὸ φάρμακον εἰς τὸν προσβεβλημένον θράχον. Ἀλλὰ μία ἀμφιβολία θασανίζει τὸν συντηρητὴν τοῦ Περιγκέ: Τὸ κακὸ μήπως εἶναι σοβαρώτερον ἀπὸ ὅτι φαίνεται. Ζητεῖ τὴν βοήθειαν ἑνὸς φωτογράφου διά τήν παρακολούθησιν τῆς ἐξαπλώσεως τῆς νόσου, και τὸ Κόντακ τὸν συμβουλεῖ νὰ καλέσῃ τὸν ἰατρὸν Μπάουερ. Ὁ τελευταῖος εἶναι ἓνας εἰδικὸς διάσημος διά τὰς ἐναντίον τοῦ καρκίνου ἐρεύνας του διά μιᾶς χρωματομετρικῆς μεθόδου, τῆς ἰατρικῆς σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Μασσαλίας. Σπεύδει εἰς Λασκῶ και λαμβάνει μιαν σειρὰν ἐπιστημονικῶν φωτογραφιῶν. Ἡ διάγνωσις του εἶναι θλιβερά:

— Σᾶς πιστοποιῶ, λέγει ὁ Μ. Σαρραντέ, ὅτι τὸ σπηλαιόν σας εἶναι δλοκληρωτικὰ πράσινο. Τὰ μάτια σας εὐρίσκονται εἰς ἀδυναμίαν διαπιστώσεως λεπτομερειῶν. Αἱ μικροφωτογραφίαι φανερώσουν ἀπειράριθμα πράσινα στίγματα.

Αὐτὴ ἡ ἀποκάλυψις προσδιορίζει τὴν ἔκτασιν τῆς καταστροφῆς. Τὸ Λασκῶ εἶναι προσβεβλημένον. Ἡ μύλωνσις, ἕως τότε ἀκαθόριστος, ἐκτελεγεται και διασκορπίζεται παντοῦ. Ἡ ἀνάπτυξις τῆς πρασίνης ἀσθενείας πολλαπλασιάζεται. Παρακολουθεῖται ἡ πορεία τῆς διὰ τοῦ μικροσκοπίου. Εἰς τὰς πρώτας ἀναλύσεις ὁ ἰατρὸς Μπάουερ εἶχεν ἀνακαλύψει πενήντα ἐστίας. Τίθρα καταμετρεῖ ἑπτακοσίας. Ἐκατοστὸν πρὸς ἑκατο-

στόν τὸ κακὸ ἀξέανει, καθίσταται θαύτερον. Τὸ πράσινον προσβάλλει τὴν ὄχραν τῶν βραχογραφῶν, αὐτὴν τὴν ὄχραν μὲ τὴν μοναδικὴν φωτεινότητα.

Ποία εἶναι ἡ αἰτία αὐτῆς τῆς περιέργου ἀσθενείας, τῆς ἕως τότε ἀγνώστου; Οἱ ἐπιστήμονες διερωτῶνται ἀκόμη. Κατὰ τὴν κοινῶς παραδεδεγμένην ἄποψιν εἶναι συνέπεια τῶν πολυπληθῶν ἐπισκέψεων: 125.000 ἄτομα ἐπισκέπτονται: ἑτησίως τὸ Λασκῶ. Τὰ ὑποδήματα τῶν εἰσερχομένων μεταφέρουν βακτηρίδια καὶ τὰ πράσινα φύκη ἐτράφησαν ἀμοιβαίως, εὐνοηθέντα ὑπὸ τοῦ ὀφειλομένου εἰς τὰς ἀναπνοὰς ἀνθρακικοῦ ὀξέος. Διὰ τὴν καταπολέμησιν αὐτοῦ τοῦ τελευταίου δυσαρέστου, τὸ μηχανοστάσιον ἀνανεώσεως τοῦ ἀέρος ἀπεδείχθη τελείως ἀνωφελές. Ἴσως μάλιστα αὐτὸ τὸ τεράστιον φουσερὸν ἐδραστηριοποίησεν, διὰ τῆς διασκορπίσεως τὴν μικροβιακὴν διάδοσιν. Μέχρι ποίου βαθμοῦ ὑπῆρξεν καταστρεπτικόν; Ἐπ' αὐτοῦ τοῦ σημείου οἱ εἰδικοί τηροῦν σιγὴν. Ἐν μόνον ἐγνώσθη: Ἐκτοτε αὐτὴ ἡ ἐγκατάστασις διελύθη καὶ δὲν θὰ χρησιμοποιοῦν πλεόν. Ἐτέρα λεπτομέρεια ἀνακοινωθεῖσα ὑπὸ τῶν εἰδικῶν: Ἡ ὑποτροπὴ τῆς ἀσθενείας, ἡ ἀνάπτυξις τῆς, θὰ ἐνισχυθοῦν ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης θερμότητος τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ ἐπισκεπτῶν, κατὰ τὰς ὥρας τῆς ἀκμῆς. Φαίνεται ἐν τούτοις ὅτι μετὰ τὴν διαπίστωσιν τῆς διαγνώσεως, οἱ ἀρμόδιοι παράγοντες καθυστέρησαν εἰς τὴν λήψιν τῶν ἐνδεδειγμένων ἀποφάσεων. Μία ἐπιτροπὴ προστασίας συνεκροτήθη τὸν Δεκέμβριον τοῦ ἔτους 1962, ἦτοι δύο ἔτη μετὰ τὴν διαπίστωσιν τῶν πρώτων συμπτωμάτων. Τὸ σπῆλαιον ἐπιτέλους ἔκλεισεν διὰ τὸ κοινὸν τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1963. Διὰ αὐτὴ ἡ καθυστέρησις ποῦ ἀσφαλῶς ἐπεδείνωσεν τὸ κακόν; Διότι τὸ Λασκῶ, ἱστορικὸν μνημεῖον, ἀνήκει εἰς ἰδιώτην, τὸν κόμητα ντὲ Λὰ Ροσφουκῶ. Ἡ ἐπιχείρησις, διὰ τὸν ἰδιοκτήτην, ἦτο ὑψηλῆς ἀποδόσεως. Ἀλλὰ θὰ ἦτο ἀδίκον νὰ λεχθῆ ὅτι μόνον τὸ συμφέρον ἐπεβράδυνεν τὴν ἀπόφασιν τοῦ κλεισίματος. Ἐπὶ θεμάτων ἱστορικῶν μνημείων, ὁ νόμος ἀπαγορεύει εἰς τὴν ὑπηρεσίαν Καλῶν Τεχνῶν νὰ ἀναμιγνύεται εἰς τὰς ἰδιωτικὰς ὑποθέσεις. Ὁ Ὑπουργὸς αὐτοῦ τοῦ Νόμου δύναται νὰ ἐπέμῃ μὲ τὴν συγκατάθεσιν τοῦ ἰδιοκτήτου. Ὁ κύριος κόμης ἀπεδέχθη προθύμως, πρὸ τῆς ἀναγκαιότητος τοῦ κλεισίματος.

— Δὲν γνωρίζομεν τίποτε σχετικῶς μὲ τὴν ἀσθένειαν τοῦ πρασίνου φύκου, μοῦ εἶπεν ἡ κυρία Σαρραντέ. Ἐπρεπε νὰ τὰ μάθωμεν ὅλα.

Ἐπιστήμονες ποικίλων εἰδικότητων κατέφθασαν εἰς τὸ Λασκῶ. Μία ἄλλος ἐπιστημονικῆς ἀλληλεγγύης ἐσχηματίσθη ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἀγρὸ ντὲ Σεγκόγκν, κρατικοῦ συμβούλου. Περιλαμβάνει βιολόγους, ὡς ὁ ἰατρός Ποσόν, τὸν ἰατρὸν Μπάσσερ, τὸν Καθηγητὴν Κρασέ, τὸν Καθηγητὴν Λεφέβρ, διευθυντὴν τοῦ Κέντρου Ὑδροβιολογίας τοῦ Ἐθνικοῦ Κέντρου Ἐπιστημονικῶν ἔρευνῶν, τὸν φαρμακοποιὸν Λαπόρτ, τὸν καθηγητὴν Βαντέλι, διευθυντὴν τοῦ ἐργαστηρίου — σπηλαίου τοῦ Μουλί, εἰς τὸ Ἀλγέριον, τὸν καθηγητὴν Σόελλερ, τοῦ ὕδρογεωλογικοῦ ἐργαστηρίου τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Μπορντώ, τὸν καθηγητὴν Μαγκά, τοῦ φυσιολογικοῦ ἐργαστηρίου τοῦ Ἐθν. Κέντρου Ἐπιστημονικῶν Ἐρευνῶν, τὸν Προϊστοριολόγον Λερούά Γκουράν καὶ τὴν κυρίαν Οὔρς, τοῦ ἐργαστηρίου τοῦ Μουσείου τοῦ Λεύδρου.

Ἡ Εὐρώπη δλόκληρος τάσσεται ἀλληλέγγυος. Ἐπιστήμονες Σοβιετικοί, Γερμανοί, Αὐστριακοί, Ἑλβετοί, δηλοῦν ἐτοιμότητα δι' ἀνιδιοτελήν παροχὴν τῆς βοήθειας των. Παρ' ὅλον ὅτι ἐλυπήθησαν, πού ἐθεώρησαν καλόν, οἱ ἀρμόδιοι παράγοντες, νὰ ἀγνοήσουν τοὺς διαπρεπεῖς ξένους εἰδικούς.

— Τὸ κοινὸν εἶναι καταπληκτικόν, μοῦ εἶπεν ὁ φύλαξ ὅστις φρουρεῖ τὴν εἴσοδον τοῦ Λασκῶ. "Ἄν καὶ γνωρίζουν ὅτι τὸ σπήλαιον εἶναι κλειστόν, δὲν παρέρχεται μία ἡμέρα χωρὶς νὰ καταφθάσουν νοσταλγοὶ ἐπισκέπται. Μερικοὶ ἔρχονται μάλιστα ἀπὸ τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας. Περιπλανῶνται εἰς τὸ πέριξ δάσος, ὡς νὰ ἐπιζητοῦν νὰ εἰσπνεύσουν τὴν ὑποβλητικὴν ἀτμόσφαιραν ἢ ὅποια βασιλεύει εἰς αὐτοὺς τοὺς τόπους. Κατόπιν φεύγουν ἱκανοποιημένοι.

Οἱ εἰδικοὶ ἐπανέρχονται ἐκ περιτροπῆς εἰς τὸ Λασκῶ, τὸ ὅποιον ἐπιβλέπουν συνεχῶς δύο μηχανικοὶ καὶ δύο τεχνικοὶ. Οἱ ἐπιθυμοῦντες διαφόρους ἐπιστημονικὰς ἐρεῦνας πραγματοποιοῦν παραμονὴν μελετῶν. Ὁ ἱατρὸς Μπάουερ καὶ ὁ βοηθὸς του Λαπόρτ ἠργάσθησαν μέχρι δεκαῆξ ὥρας ἡμερησίως. Ὁ πρῶτος προσεβλήθη καὶ ὑπέστη παράλυσιν, συνεπείᾳ διαρροῆς ἀνθρακικοῦ ὀξέος καὶ παρέστη ἀνάγκη ἔρπων, νὰ ἐξέλθῃ τοῦ σπηλαίου. Ὁ δεῦτερος ἐδηλητηριάσθη ἐκ τῶν ἀντιβιοτικῶν καὶ τῆς φορμδλης λόγω ἐλαττωματικότητος τῆς προσωπίδος τους. Ἡ ἐργασία εἶναι ἐπίπονος εἰς τὸ βάθος τοῦ Λασκῶ καὶ ἔχει ἄνευ κινδύνων. Τὰ φαινόμενα ἀνακύπτουν τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο καὶ θέτουν νέα ἐρωτήματα.

Ὁ ἱατρὸς Μπάουερ παρέστη ἀνάγκη νὰ ζητήσῃ τὴν κατασκευὴν εἰδικῶν ὀπτικῶν ὀργάνων εἰς Ἰαπωνίαν, Γερμανίαν καὶ Ἑλβετίαν. Ἡ ὕγρασία ἀποτελεῖ τὸν ἐχθρόν. Καταστρέφει τὰ πάντα. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀφεθῇ ὑπὸ τὴν γῆν τὸ παραμικρὸν τεμάχιον ξύλου: Σήπτεται, θὰ προσελκύσῃ μύκητας. Ἐντὸς τοῦ σπηλαίου οἱ ἐτικέττες τῶν ἐπισκευῶν ἀποκολλῶνται καὶ οἱ τεχνικοὶ ἐργάζονται ἐπὶ διαφανοῦς χάρτου σχεδιάσεως ἐμποτισμένου ὑπὸ τοῦ ὕδατος. Ὀπτικά ὄργανα ἐνδεδειγμένα διὰ τροπικὰς χώρας, δὲν ἀντέχουν. Ἐχουν ἀχρηστευθῆ ἐντὸς ἐβδομάδος ἀφ' ἧς ἐτέθησαν εἰς λειτουργίαν.

Κατὰ τὰς μαζικὰς ἐπισκέψεις, τὰ ὄργανα μετρήσεως ἀνεῦρον τόσον ὑψηλὸν ἀριθμὸν βακτηριδίων, ὥστε νὰ ξεπερνᾷ, εἰς ἀκινητοῦντα ἀέρα, ἐκείνον τοῦ Παρισίου μετρό, κατὰ τὰς ὥρας τῆς αἰχμῆς. Τὸ δεδομένον αὐτὸ δὲν συνηγορεῖ ὑπὲρ τοῦ ἀνοίγματος τοῦ σπηλαίου. Προτοῦ ἐπιτραποῦν αἱ ἐπισκέψεις, οἱ εἰδικοὶ θὰ πρέπει νὰ μελετήσουν ὑπὸ ποίας προϋποθέσεις ἐνδείκνυνται νὰ ἐπιτραποῦν. Μία μέθοδος συνιστᾶται. Νὰ ἐπιτραπῇ ἀρχικῶς ἡ εἴσοδος εἰς τριάκοντα ἄτομα, κατόπιν θὰ γίνουν ἀναλύσεις, διὰ τὴν αὐξήσιν τοῦ ἀριθμοῦ μέχρι τοῦ ἐπιτρεπτοῦ ὄριου.

Ἐπ' αὐτὴν τὴν προϋπόθεσιν, ἡ εἴσοδος τοῦ Λασκῶ θὰ εἶναι ἡμιανοιγμένη καὶ θὰ πρέπει ἐκ τῶν προτέρων νὰ ἐξασφαλίζῃ κανεὶς τὴν θέσιν του, ὅπως εἰς τὴν Ἑθνικὴν Ἐταιρίαν Σιδηροδρόμων.

— Περιορισμὸς τῶν ἐπισκέψεων, μᾶς ἀνέφερον ὑπεύθυνος τοῦ σπηλαίου, θὰ ὀδηγήσῃ μοιραίως εἰς προτιμήσεις καὶ θὰ δυσαρεστήσουν τὸ κοινόν. Ὅταν αἱ ἐπισκέψεις

είχον προσδιορισθή εις τετρακόσια άτομα ήμερησίως, παρέστημεν εις ανυπόφορα επεισόδια. Τα σπρωξίματα ήσαν καθημερινά και μίαν ήμέραν ο ίδιος ο Νομάρχης εφρέθη έγκλωβισμένος έντός του σπηλαιού υπό των επισκεπτών, οι όποιοι ήθελαν να εισέλθουν όπωσδήποτε. Πρέπει να εύρεθ ή άλλος τρόπος.

Μερικοί προτείνουν την ανακατασκευήν εις φυσικόν μέγεθος, του σπηλαιού εκ πλαστικων ύλων και χαρτόνι. Εις τό επίπεδον ήπου έφθασεν ή επιστήμη, είναι δυνατόν να πραγματοποιηθ ή πιστή μεταφορά των όγκων, των πτυχών, των αποχρώσεων και των βραχογραφιών του Λασκώ. Ο ρομαντισμός, ή άτμόσφαιρα, που περιβάλλει τά αυθεντικά πράγματα, θα χάσει πολύ, ασφαλώς. Και υποστηρίζεται, εις επίρρωσιν αύτης τής άπόψεως ή ανακατασκευή εις τό Λάντς Μουζέουμ του Μονάχου, του σπηλαιού τής Άλταμίρα. Οι επισκέπται παραμένουν, ως φαίνεται κατάπληκτοι εκ θαυμασμού, πρό τής πιστότητος αύτης τής ανακατασκευής.

Τό κοινόν που επισκέπτεται σήμερα τό Λασκώ, εις αριθμόν 300 ατόμων ήμερησίως φαίνεται ικανοποιημένον. Με αντίτιμον 100 παλαιών φράγκων, του επίδεικνύουν μίαν έκθεσιν έγχρώμων φωτογραφιών που άπεικονίζουν τάς βραχογραφίας. Δυναται να παρακολουθήση μίαν σειράν παραδόσεων επί τής αναπτύξεως τής πρασίνης άσθενείας και των χρησιμοποιουμένων μεθόδων διά την καταπολέμησιν τής. Φαίνεται ικανοποιημένον, ως εάν του είχον επιτρέψει να παρακολουθήση μίαν χειρουργικήν επέμβασιν διά τηλεοράσεως.

”Άλλαι άπόψεις διετυπώθησαν. Μερικαί, έξαλλοι: να προστατευθουν αί φέρουσαι βραχογραφίας πλευραί διά τεμαχίων ύάλου. Η άκόμη να κυκλοφορούν οι επισκέπται έντός μιās τεραστίας διαφανούς σήραγγος. Έπιπροσθέτως δε να έφοδιασθουν με αναπνευστικάς προσωπίδας και διαστημικάς στολάς!